

ВЕЛИКА ЈЕ СТВАР ЋУТАЊЕ

По који пут се у животу враћам на тачку

из оставштине старога Рима:

• Ћутам, ћутим, ћутање благо они

ма који су ред тима трима стварима. У саобраћају с људма и са дегађајима човек говори, у себи, човек ћути. Нако је загонетна ствар ћутање! И сан је загонетна ствар али ћутаве загонетнија. Кад ћутимо у себи то је сасвим неко особите стање изван сваке конкретне реалности. У животу, човек је ограничен у себи он је неограначен краја му нема. Наравно под условом да дубоко ћутимо и да дубоко у себи ћутимо. То је оно Христово: "стави све". "Остави све". То је оно монаха Томе из Кемписац "Затвори за себом врата ... остани у ћелији". Дубоко ћутање и дубока самећа, две апсолутне духовне ствари у човеку. Говором се кажу велике важне дивне ствари, али све у ограничјима. Може читалац предужити ограничења у књизи ако заклопи књигу и потоне у ћутање. А зато није и писац потонуо? Потонуо је, само што се оно из дубоког ћутања не да рећи. Најпрецизније и најсуштинскије знамо оне што неможемо никада исказати. Језик сам је ограничен. Једнако се развија али једнако вене и опада. Што је говорено и писано пре педесет година, чудно је и смешно, данас. Нако је говорено пре сто година, то је гротески дијалект. Данас, то исто казало би се сасвим дружије језиком који ће дакако постати у име божје такође гротески дијалект. А што је пре триста година говорено и писано, то је тумртав језик то је у књизи фотографисан покојник. Ћутање, напротив увек је исто. Оно дубоко ћутање, да нагласимо опет. Плитко ћутање, са стегнутим устима, са очима управљеним у савременост и савременике у свакидашње планове, бриге, амбиције, мржње, освете то није ћутање, то је разговор, шапутав и прикривен на површини човека и ствари. Дубоко ћутање је духовна суштина. Ко уме дубоко ћутати, дате му је да изађе из ограничења, да има додир, као душе Платонове, са суштинама. Ко лепо говори, мешан је земаљски, ко дубоко ћути, мешан је васеленски. Кад је човек сав духован и сав суштина он мора бити нем непомичан сам. Онда је изашао из живота свакодневног, онда је део васеленског ума. Отуда је тако силен симбол тако силен човек изведен у камену од генијалног ума и генијалних руку.

Микел Анђелово

бити од камена, имасем сентименталног и алегоријског и анагогичко значење.

Дајас је 20.ти октобар 1945.те. Годишњица ослобођења Београда и памен дан жртвама. Човечанство у својим ограниченима не зна још, а већ, за слободу без грбова и без злочина, над онима који носе идеал слободе или су који знају идеално слушати и волети. Пре годину дана, у овај дан, пали су још и последњи, последња браћа и последњи непријатељи у огромној поворци умирања, да би се у Београду угасила насиљна државина. Немачка насиљна државина. Некада пре тога била је аустријска насиљна државина, некада пре тога, мађарска некада пре тога турска. Београд ћутити, грбови ћутити историја и ослобођени пруживели говоре. Напредовао је свет ипак мале у ћутању. Ћутање једанас, један минут, три стотине хиљада становника београдских. Ако неко у тај час није скинуо капу није утенуо у себе и у ћутање колико игда може не било му престо! Ћутали су они који управљају и одређују, ћутали они који носе живот и трајање. Но другим градовима, у сличним приликама, ћуте милиони. Ми у Србији, ћутали смо, не сувише давне, два минута у цеој земљи. Али нажалост, после се показало, нисмо деста дубоко ћутали. Ипак је то био пример да су Словени осетили важну потребу да пођуте у целом народу. Сећам се једног доживљаја, у Паризу, у крематоријуму, где су сажизали тело малог Холанђанина ами разни пријатељи скучили се да сачекамо три четврти часа да сачекамо, како се каже, пепео. Било нас је од свих нација. Одједаред ми један Рус пријатељ шапћео шапћео:

Деиста, само смо ми Словени источне вере стојали, оборених глава вана и ћутали мртве. Докле год се и сви Словени разних вера и све људство не научи ћутати много дуже од минута, и не само при паастосима и напарадама, него и пред одлукама и радњама, дотле ће градови као Београд и даље трпети јурише, пустошћа и насиље државине. Докле год људство пред налетом воље не научи дубоко зајутати дотле ће прогреси људски висити над провалијама а људе ће давити мора....Београде карауле наша на светском путу, докле ће се око тебе помамљеници витлати. Ћутао си три и по године дана и плитким и дубоким ћутањем. А како си јутрес ћутао? Јеси ли се спустио дубоко у се, јеси ли умотрио

јад човечанства: да се о духу васеленском и човечјем, о његовим енергијама и по потенцијама знаде данас мање но што се знало о материји пре хиљаду година.

19

шездесет секунада ћутања довељне је да човек духом так не онолико колико говором не може за шездесет дана. Напољу је парада унутра ћутање. напољу неко држи говор и помиље милион и шест стотина хиљада спалих, који су се жртвовали за слободу и за отаџбину. у ћутању, где се одједаред све види и зна, где се одједаред прима све између нашег човека који умире код Плетешице и Француза који бежи из Сајгона кроз непроходне шуме у ћутању се оно гоје речено свако зна: милион и шест стотина хиљада убијених, сатртих за слободу и отаџбину, али још и за друге вредности и међи које би требале да се кроз ћутања прејаве, да разделе духовне моћи од материјалних, да се престану примењивати идеје за стварање и покретање материјалних чудовишта. Дух се злоупотребљује! Дух пронађе и створи и стече а други дух га сили да те одмах злоупотребљава. Велики део људи и народа стварно се сили и мучи да чини зло. Тек што се авион демократисао прешао у општу и лаку употребу и посато постао лепота живота нашег живота нашег. пребачен је у деспотску аристократију, постао страшило убица сејач смрти и рушева. Злоупотребљава се авион, атом, човекова воља човек. Дубоко ћутање види милионе милиона ужаса. Чуди како су се тела наша растезала да би могла примити све ударце кидава мучења ватром водом земљом и отрованим ваздухом. А са телима протезале се и душе наше, и обухватале све народе и отаџбине, сва разарања и пустоши. Истина је цела и човечна: нико се није искрено радовао ниједној рушевини нико није радосно стрељао вешао и с огњишта прогонио у туђину сем чудовишта која никада нису могла уточнути у себе никада нису умела поћутати васеленски. То је фашизам: интернационалне чуде поникле духовне наказе. Фашизам још нијесатрт. Свуде паи у Београду још има људи који не знају сићи у себе, ћутати с васеленом, осетити људска ограничења. По фронтовима, по касарнама и штабским канцеларијама по слно склоништима по друмовима раздражен се рат водио између оних који знају и који не знају ћутати. Је ли или није човек саздан по лицу и смислу нејег суштинског? Хоче ли једном у овом свету, у овом по концепцији трагичном свету бити жртва прегарања и растанака и друге

врсте и других начина се материјалних? Човек једнако разбија тајне материје и чини му се да тиме превазилази материју. Стварно материја смађија човека пре прејачава га у његовом суду, одлукама вољи. Човек се заљубљује у себе и у ствари. сваки пут мисли: сад је пробијена капија у безмерно мећно. Није и неће бити. Све су то ограничења. Вараво величествена ограничења зато што је васелена безграницна. Чист и непоносан рачун нам је сваки дан на длану. Ум је у човеку божанске суштине ум је творац и обуздатељ а човек се горди материјалним неодољивостима Разворсности оружја и убилачких начина краја нема али је свака мета правити чудовишне утакмице од смрти од једног и непроменљивог васеленског закона. Га ли ће деји време да ће велика тројица или велика петорица носити у себи и велика ћутања? да ли ће некада бити обичај да цео народ ћути неколико минута пре државних одлука а не пошто се отегну гробља и руине пуни ћутања и без сами собом.

Учили су нас, али је много важније што смо сами научили да се свако велико књижевно и уметничко дело чита и тумачи на четири начина. Реалистички, као оно што конкретно јесте. Морално, као пројекција ција у савест човечју. Алегоријски, као симбол за низ мисли или за једну мисао до крај крајичка њеног. Најзад, аналогочки, као рефлекс у онaj свет, као веза са суштином. Сад је дошло време да тако треба читати и резултат у атомској физици. Неколико је десетина година већ како наука куца навратма бескрајно малога. Отворио је најзад човек врата на ономе што никада није и никада неће видети. Чатерао је тајну у научну хипотезу, умом савладао хипотезу заједно са силама материје иза хипотезе.' А затим је од ума атомских физичара преузео ствар други ум а от тога трећи и онда..... Од оног срећног или несрћног часа када је човек у среду раја започео свој пакао. Када је човек научио да разликује добро од зла и изгубио небесну мећу да стоји изнад добра и зла, од тога доба он увек двоуми, вреба, сумња, испитује, хипотетизира. Удружује се се чес санергијама добронамерним час са енергијама злонамерним, подвргава их огледима искушењима савлађује их умом. Али корак даље, запреже их у луда кола

кела својих страсти и "оласр чуда кела страсти се уосталом бразе саломе. Горе је што енергијама натичу јарам својих веља, најсвирепијих деспота у овом и у онем свету. Њема својим ни бегеви нису умели владати па то нису дали ни човеку у пријију. Радили су људи годинама и најзад потчинили човеку један извор енергија којим се дотле само васелена служила. Одмах се мисао човечја о примени тих неистрошивих енергија расцветала у безброј нада и лепих жеља. Али прва примена атомских енергија била је убојна: једна ескадрила од милиарди атома који не се по човечјој вељи, у дани час и наданом месту раздружили у својим језгри ма ослободити силу која превазилази сан Калигуле или Нерона.

Историја није тачно записала: да ли је Нерон да ли је Калигула пожелео да једним махом одруби главе целом Риму. Доскора тај смо апсурд читали као веселу ствар. Данас читамо то и морално и аналогочки: дакле је већ у доба римског царства у човеку живела жеља, машта, да постане убица васеленских мени, као земљетрес, тајфун поплава највећих и најбешњих река. У наша времена то се остварило: физичари су разбили атом, хемичари сапели енергије, војна индустрија начинила опрему за лет, војник спучио хитац.

Јапански град Хирошима има име доста пријатне фенетике, и има чувен храм испаштања. Првих дана аугуста ове године ноћу, пала је прва атомска бомба на там град, и извршено је од век векова највеће тренутно уништење на земљи, отерани Хирошимци у највеће испаштање. Број убијених људи није спочетка могао бити тачан. Занимљиво је да је човек имао потребу да разглажује број много већи од онога стварнога. Сада се стало и стоји се на сто педесет седам хиљада. Људи ти, којих више нема, нити су умирали, нити као лешеви лежали. Васеленска сатртост: над градом четрнаест километара висока прашина. Ни костурница ни лубава. Ни немачких крематоријума. Васеленски посао: прах, без имена, без хронике живота и жртвеног страдања, без болничке анамнезе. Све страшнији постају човекова вољни јени учинци. Занимљиво је запитати: када човек убија и руши, вида да ли он вољом или воља влада њим? У дубоком ћутању зна се одговор. О насиљу се ради. Када га човек чини зло, врши насиље над себом мучи се да чини зло. Ако неонај који заповеда зло онда онај који га извршује, ако неонај који га извршује онда онај који га заповеда. Човек је у суштини ипак бељи од својих

Ко је војник, официр или стручњак физичар који је својим одлучним покретом убио сто педесет хиљада људи? Како се зове тај први велики убица у историји? Заиста, шта је после његовог дела одвратна замисао Калигулина, шта галерија Шекспирових чувених убица и злочинаца? О Ричарду Трећем тврди неписана историја да је отприлике шеснаест рођака склонио са пута ка престолу. Наравно, то се не штампа. Много је ужасно је срамота је за Енглеску и за човека. Макбет је убио некилоке љих али био убијен. Хамлет двојицу али био убијен. Наши Црногорци у она времена беснога клања, по шестину су у један гроб копали*. Немачки мајор на суду америчком, признао је да је својом руком убио око четрдесеторе невојника а око стотину војних особа. Сада је све то надмашено. Један човек, можда у рукавицама целати су обично у рукавицама и са висине где можда није далеко свет идеја и суштина, и можда једним врло грациозним покретом убија сто педесет хиљада људи одједном. Заиста, човек постаје не само сарадник васелене него сувласник васелене. Прометеј, некада, украо је само мало ватре из васелене, и не знам да ли се свирепа његова казна и до данас прекинула. Тако су сада после Хирошиме, бедне све фигуре чувених Сатана који су, уосталом увек без успеха, хтели да уз Бога деспотују и они, да буду савладари дабуду и са стваратељи васеленски. Мефисто, најгенијалнији и најпрепреденији Сатана једва је убио ситну од суза начињену Маргарету и још му је њена душа утекла. А Фауст, челични Гете који је научио живети и умрети предурао је све сатанска искушења. А сада, један човек ни Сатана, ни анархист, ни краљ убија једним потезом један мали свет. То је реалистички гледано. А морално, алегоријски, аналогички изволте, појутите дубоко, погледајте свако за себе и у себи.

Амбиз. Мера. Мовак се врти лудачки. Десада, пројекција човекова на небу била је, по Платону, преегзистирајућа човекова душа која вечна, међу суштинама постоји и суштине чита и разуме. Данашња пројекција човекова у васелену тоје уништилац и убица васеленских сразмера... Човек се тужно осмехне! Кад дође да споменемо јединствено симпатичног и јединствено пропаличног Француског песника века Франсоа Фијона кажемо све: и пio и блудничио и харао цркву и разбијао трговачке излоге и био у апсу и вадили га оданде краљ каноник и његова џејз

поезија, али прометамо увек некаки да кажемо да је убио човека и био осуђен на вешање. много је тешко је срамота је и за Француску и за човека. А где смо данас? Први се једним елегантним покретом оно чиме су старозаветни прерици и Апокалипса само претили и неминовно сматрали да велика зла морају ићи са пропашћу света са истребљењем човечанства. "правдана и неоправдана убиства изазана изазвана и неизазвана убиства, те су еколоности не безускобности, Педесет милиона на мртвих у човечанству, три милиона убијене деце, милион шест стотина хиљада убијених у једном малом народу, сто педесет хиљада убијених на једну заповест на покрет руке једног човека то нису условности ни појма ни силогизма ни поср методе ни чиљенице. Правилно учење и Спенсера и Чарвина било је да борбе мора бити али да из борбе излазе најспособнији и најважнији. Сада, међана је нестало. У дворану се уведе цев за отрован газ, из висине се диригује атомска енергија. Тамо, крематоријум за лешеве овде четрнаест километара прашине... Потонемо дубоко у себе и дубоко путимо. Путимо пред оном врховним горком поезијом које нема у стиховима којаје сва у философији. Кант каже: И Бог и циљ смисао свога света то је сума савршенства у супстанци". То савршенство градимо сви непрестано. Свима нам је дужност и идеалан задатак да по смрти вратимо у васелену што боље прерадене душе чак што боље прерадене прахове своје. Шта смо послали у васелену после свога рата и свога светског ужаса? Прахове мученика с је а шта смо оставили свetu? Не најспособније не најважније, јер је како и свакидашње новине пишу сина "најбољих синова"³ најбољих синова сатрта.

Одједаред, пошто смо дugo бутали, пожалимо онога једнога који је извршио олучан покрет да хитне бомбу атомског разарања. Но је ипак и стварно, велики убица; атоми, они су само хипотеза. А летач који хита само јехитач. Но је убица сто педесет хиљада људи одједаред³ Хипотеза³ Хипотеза атом случај што се распадаје језгара атомских шири на милиарде атома ефцицир који расматрапоље и ориентациону схему и даје знак електрични знак електрина која уме давати знаке Можда треба све факторе разделити на оне који све знају и на оне који ништа не знају. "Прости им Боже, јер не знају шта чине". Једном речју, проблем одговорности и заштреније, проблем кривице.

ко кренете од оног решавајућег покрета, можда сасвим аутоматског межда свесно потпуно сагласног са одлучујућем вољем межда једна од стотину нианса између два краја, свесно и потпуно сагласног са одлучујућем вољем, можда на неком од стотину ступњева између тога двога, вас ће понети ланац са којим се одговорност удаљује, губи се, и стићи ћете најзад до тачке где је веза између узрока и последице скоро сасвим неутралисана кривица као морални и аналитички момент исчилела. Кад дођете до те тачке, онак ко на тој тачци седи и управља погледа вас и ваше питање непријатно. Жмирне очима и окрене главу. "Откуда ја имам те да узмеме надуф узмем на душу! Јесте ли ви прибегу и при себи?" И зајали цигарету, узме ували се боље у стелицу и зајути плитко. Остојевски је имамо праву аналогичку визују: Ако бисмо наставили материјалне и условне извине, на крају крајева нико никада ни за што неће бити крив и није крив... а врлику таквог једног апсурда стојимо данас ми, који правимо светске ратове у геометријској прогресији ужаса, ми који који сатиримо пет до десет процената целокупног становништва једне земље, ми који смо ствараоци савременици и бајачи атомских бомби... Једно вала додати. Нико се атомској бомби није обрадовао, нико. Свуде је навалила на душу људи мору. нико се не заноси благодетима које ће кажу донети атомска енергија. људи живе у јамама и порушевинама у дрењцима и благодарно се насмеју кад добију комадић мирисловог лепо обложеног сапуна. Сад је време да се отворе и студији за испитивања духа и његових потенција. Такве се ту тек тајне крију! Са малим свећицама тога духа откривају људи све тајне у материји. А велике буњтице духа виде их они који умеју дубоко ћутати који умеју изаћи из ограничења.

Дубоко у себи, где се човек не жара где човек не лаже ни себе ни друге, дубоко у себи човек осећа: боље би било један минут накнадног ћутања заменити са више минута претходног минута претходног ћутања. И да ћути цео наред, и да се чује наред и да се чују народи, шта су из ћутања изнели. Иначе све не спет почети испочетка. Још више стајаћих војски, још више војних машина још више бомби и терпеда на којима јаше човек и управља их тако да сасваким убије оар три стотине морнара. Ли ово су и цифре и дијалект застарели из старог другог светског рата. У наредном рату убојни бродови ће бити претварани у бродове лута лице јер ће нова нека енергија бити у међи да изазове парализу удева бредске

90

песаде и послуге. у рату затим биће енергија које ће парализати мозгове непријатеља изазивати сле тренутне слепоће и глухоће и немоће. затим ће бити могућна и парализање морских таласа ваздушних струја земљине плодности. и тако ћемо једног дана у потпуности извршити оно што смо сада д лимично чинили: разрушити и уништити сами себе. у томе процесу материјални прогрес ће бити у томе што ће уништеља бити све бржа и све безбеднија. А морал и анахогија? Имамо већ за то одличну хигијену: што се ради из великих висина и даљи на то се не зна а што се на зна и не види то као и да није. у тој хигијени место морала и анахогије има срама. и смо се и уздржавали да ово кажемо али ту недавно један одлучан Француз наштампао је : Годишњица срама. да ли бисмо јед своје стране смели додати: три минута дубоког ћутања над срамовима.

Али, људи, страдалници, браће трпиоци за које писац ових редакта нема доволно јако присно саосећајно мило име, браће мученици мртви и живи, има једна нада . Но Васеленском опредељењу сви смо ми у свему свему ограничени! Сви смо на овој земљици у тамници! Закони о материјалном човеку су стабилни, те је после толико хиљада година људског живота вальда свакоме јасно. Оквири материјалног човека су обимни али инак ограничени. Не може човек утећи испрад бомби на месец, не може седети у веди док му неизрасту израсту пераја и шкрге, не може остати у ваздуху и чркати да му израсту крила крила да однесе своје знање о атомским језгрима на неку другу звезду. Имајте људи наду у ограничења. Још Тедал и Икар су знали за стабилитет ограничења: ни сувише високо ни сувише ниско. Ако мате пазиш, ти си бог и савршенство онакво какво можеш бити бог и савршенство у ограничењима. Ако на то не пазиш, сам себе убијаш. убијаш и рушиш. Не може човек и неће никада моћи одувати Британска острва или распрснути Азију. Не може човек истребити са земље дефи нитивно ништа друго сем себе и оно што је он сам градио и изводио. Сетите се се опет Гогеља: Кome се смејете! Сами се себи смејете! Кога убијате и шта рушите? Сами себе убијате и рушите! Енглески песник Дон Дон писао је: Пи таш кога оглашују и оплакују мртвачка звона и тужне параде? Тебе оглашују и оплакују! Сам умиреш кад људи умиру јер си део човечнства. Сам си слобођу кућу

своју кућу порушио кад си ма чију порушио јер си део становништва земље и ста нар укућанин.

Ограничен си човече! Материјално си далеко више ограничена него духовно човече! Што год пронађеш, материјално је не духовно! А што материјално пронађеш, на зло наводиш. Ти на зло наводиш енергије! у васелени, енергије функцијних атома произведе светлост и топлоту, живот, а ти енергијом атома пре свега другог убијаш. Чувай се да не изазовеш васелену да она једаред неморадне посредевати да направи ред у тој тамничини где се ћуди на престано истребљују. Чувай се да васелена не разбије неке атоме чије ће енергије потражити рачун у име анахигичко које ће енергије навести на че тешке испаштавље на човека гордох ствараоца и гордог убицу. Чувай се да не мораднеш писати на нову Библију место оне старе којој се тако радо смејеш. Или што бе још горе: чувай се да, по вељи васелене, не постанемо тако опет тако малобројни и слаби да немо браћу своју Морати тражити међу сасвим ниским бићима. Чуваймо се да нам корњача не постане опет божанство а човек ћен свештеник.

„ако је ограничено све што је овде говорено и писано, а како је оно што дубоко ћути бескрајно, силно васеленско.

Исидора Секулић

water of river water falls to top of
from mud bottom and now ~~the~~ (rushing) water
the river (coombes) known as river is 26" -

Mr. D. M. McElroy has written many

strengths of the river of 26" &
bottom mud has been washed away

overhead ~~waterfall~~ waterfall ~~waterfall~~ over head

overhead ~~waterfall~~ waterfall ~~waterfall~~ over head

strength
waterfall is now a series of gullies and gaps.

Kream at. mukarby ~~gully~~ pay kura ^{nugana}

Acu

Panobase is up the river, next to the base
of the mountain.